

Młodość i starość

Studia o twórczości
Jarosława Iwaszkiewicza

NR 2673

Zdzisława Mokranowska

Młodość i starość

Studia o twórczości
Jarosława Iwaszkiewicza

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2009

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Andrzej Zawada

Publikacja będzie dostępna – po wyczerpaniu nakładu – w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa

www.sbc.org.pl

Treść

Szkic I

Bycie młodym, bycie starym. Wprowadzenie w problematykę

7

Szkic II

Czas młodości – w kręgu prozy stylizowanej Jarosława Iwaszkiewicza

27

Szkic III

Zenobia. Palmura – młodość, erotyzm i nowa estetyka

53

Szkic IV

Młodzieńcze nostalgie. *Wieczór u Abdona*

69

Szkic V

Hilary, syn buchaltera – młodzieńczy rapsod intertekstualny

85

Szkic VI

Księżyc wschodzi – liryczne doświadczanie siebie

101

5

Szkic VII

W poszukiwaniu sposobów zatrzymania czasu...
(O *Pejzażach sentymentalnych* Jarosława Iwaszkiewicza)

127

Szkic VIII

Dom młodości – dom starości

157

Szkic IX

Wobec przemijania i starości

171

Szkic X

Zakończenie – w stronę topiki

195

Nota bibliograficzna

209

Indeks osobowy

211

Summary

217

Резюме

219

Nota bibliograficzna

W tomie zamieszczono fragmenty szkiców publikowanych w następujących wydawnictwach zbiorowych:

Metafora i nostalgii filozoficzne. „Wieczór u Abdona” Jarosława Iwaszkiewicza. W: *Tkanina. Studia. Szkice. Interpretacje.* Red. A. Węgrzyniakowa, T. Stępień. Katowice 2003 – artykuł ten znacznie zmieniony i poszerzony stał się częścią szkicu IV.

W poszukiwaniu ciągłości i trwania. O jednym wierszu z cyklu „Ars poetica” Jarosława Iwaszkiewicza. W: „Skamander”. T. 9: *Twórczość Jarosława Iwaszkiewicza. Interpretacje.* Red. I. Opacki przy współudziale A. Nawareckiego. Katowice 1993 – część tego artykułu stała się podrozdziałem szkicu IX.

Indeks osobowy

- Aleksander Macedoński zob. Aleksander III Wielki
Aleksander III Wielki 79
Andersen Hans Christian 142–146
Andrycz Nina 184
Andrzejewski Jerzy 10, 12, 181
Arystoteles (Aristotélēs) 8
Augustyn, św. (Aurelius Augustinus) 20
- B**
Bachelard Gaston 12, 21, 163, 196
Bachórz Józef 35
Balbus Stanisław 132
Baliński Stanisław 32, 36, 161
Balzac Honoré de 138
Bartoszyńska Regina, Lubas zob. Lubas-Bartoszyńska Regina
Baudelaire Charles Pierre 28, 60, 132
Benedyktowicz Danuta 169
Berent Waclaw 20, 66
Bergson Henri 121, 137, 149, 192, 194
Białecki Bernard 19
Bloy Léon (właśc. Marie Joseph Cain Marchenoir) 136
Błońska Wanda 193
Błoński Jan 193, 196
Bois Jean-Pierre 8–9
Bolecki Włodzimierz 112
Borman Antoni 11
Boros Ladislaus 19
Borowy Waclaw 72
Bourget Paul 155
Boy (pseud.) zob. Żeleński Tadeusz
Breiter Emil 47–49
Brodziński Kazimierz 168
Brodzka Alina 22, 63, 66, 117–118, 121–122, 130
Brogowski Leszek 12, 21
Brustman Andrzej 204
Brzękowski Jan 73
Burek Wincenty 105
Burkot Stanisław 102, 105, 110–111
Byron George Gordon 91, 123
- C**
Chojnowski Zbigniew 16–17, 178, 196
Chopin Fryderyk 91
Chudak Henryk 163, 196
Cierniakowa Zofia 8
Cieślukowska Teresa 75
Claudel Paul 65
Cyceron (Marcus Tullius Cicero) 8
Czapska Maria 138
Czechow Antoni Pawłowicz 158
Czermański 11
Czermińska Małgorzata 21, 102, 130, 163, 167
Czerniak Elżbieta, Flis zob. Flis-Czerniak Elżbieta
Czyżak Agnieszka 173

- Danek Danuta 23
D'Annunzio Gabriele Michele Raffaele Ugo 95, 152
Dąbrowska Maria 90
Dembińska-Pawelec Joanna 139
Demokryt (Dēmókritos) z Abdery 175
Dilthey Wilhelm 152
Dobrowolski Stanisław Ryszard 190
Dostojewski Fiodor 65
Dziadek Adam 7, 115, 180
- El Greco (właśc. Dominikos Theotokopulos) 172
- Faron Bolesław 102, 111
Fiett Andrzej 10, 181
Filipkowska Hanna 122
Fiut Aleksander 36
Flis-Czerniak Elżbieta 9
Foucault Michel 29
France Anatol 155
Freud Sigmund 62
Fromm Erich 113, 114
- Galant Jan 173
Garewicz Jan 149
Gautier Théophile 65
Gide André 139
Głowala Wojciech 112
Głowiński Michał 111, 163, 193
Goethe Johann Wolfgang 59, 172, 198
Gombrowicz Witold 10, 83, 135
Gonczarow Iwan Aleksandrowicz 31
Gosławski Maurycy 36
Goszczyński Seweryn 36
Grabner-Haider Anton 79
Grajewski Wincenty 167
Gronczewski Andrzej 13, 58, 109, 129, 194, 204, 207
Gryc zob. Grydzewski Mieczysław
Grydzewski Mieczysław (właśc. Mieczysław Grycender) 11
Grygorowicz Elżbieta, Tyszecka zob. Tyszecka-Grygorowicz Elżbieta
Guze Joanna 60, 132
- Hauser Arnold 22–23
Heidegger Martin 16–17, 83
Hejmej Andrzej 75
Heraklit z Efezu (Hērákleitos) 188, 197
Herbert Zbigniew 14
Hołyńska Tatiana 36
Hołyński Aleksander 86
Hołyński Stefan 86
- Ingarden Roman 25
Irzykowski Karol 112
Iwazskiewicz Anna 109–110, 129, 138, 143
- James William 121
Jankowiak Mieczysław 119
Jasieński Bruno 73–74
Jasnorzewska-Pawlikowska Maria zob. Pawlikowska-Jasnorzewska Maria
Jaspers Karl 83
Jastrun Mieczysław 121
Jaworski Stanisław 167
Jeleńska Renata 11
Jeź Teodor Tomasz (właśc. Zygmunt Miłkowski) 36
Jędrychowska Maria 39–40, 42–43, 70, 74–75, 77, 91, 112, 123, 126
- Kafka Franz 88–89
Kamiński Antoni 87
Kamionkowa Janina 23
Kant Immanuel 185–186
Katon Starszy (Marcus Porcius Cato Major zwany Cenzorem) 8
Kierkegaard Søren 108, 187
Kirchner Hanna 22
Kłoczowski Jan Maria 60, 132
Kochanowski Jan 171
Kołaczkowski Stefan 67, 110
Kołoniecki Roman 184
Konopka Feliks 198
Kopacki Andrzej 28, 102
Koschana Katarzyna, Kuczyńska zob. Kuczyńska-Koschana Katarzyna

- Kosowska Ewa 40, 155
 Kossak-Szczucka Zofia 162
 Kościelny Alicja, Matrycka zob. Matrycka-Kościelny Alicja
 Kowalczykowska Alina 35
 Kozaryn Radosław, Okulicz zob. Okulicz-Kozaryn Radosław
 Kruk Stefan 9
 Kryński Stanisław 95–96, 113–114
 Krzyżanowski Julian 171, 181
 Kubacki Wacław 131–132, 150
 Kuczyńska-Koschana Katarzyna 173
 Kurek Jalu (właśc. Franciszek Kurek) 72
 Kwiatkowska Maria, Podraza zob. Podraza-Kwiatkowska Maria
 Kwiatkowski Jerzy 28, 45–47, 98–99, 117, 119, 121, 123, 184, 185
- Ł**
 Łabuda Aleksander 167
 Lechoń Jan (właśc. Leszek Serafinowicz) 189
 Legeżyńska Anna 9, 13–14, 173
 Lejeune Philippe 167
 Lem Stanisław 10, 172
 Leszczyński Jan 76
 Leśmian Bolesław (właśc. Bolesław Lesman) 121
 Liebert Jerzy 121, 189
 Lisowski Jerzy 173, 182
 London Jack (właśc. John Griffith London) 92
 Loti Pierre (właśc. Louis Marie-Julien Viaud) 155
 Lubas-Bartoszyńska Regina 135, 139, 167
 Ludorowska Halina 89
- Ł**
 Łobodowski Józef 36
 Łukasiewicz Piotr 169
- M**
 Mach Wilhelm 31
 Maciąg Włodzimierz 108
 Makowiecki Andrzej Zbigniew 137
 Malczewski Antoni 32
 Mann Thomas 143, 151–153, 172
- Marczevska Katarzyna 8
 Marzęcki Józef 92, 151
 Masillon Jean-Baptiste 134, 139
 Matrycka-Kościelny Alicja 43
 Matuszewski Ryszard 106
 Melkowski Stefan 197
 Michalski Krzysztof 16
 Michał Anioł (właśc. Buonarroti Michelangelo) 172
 Miciński Tadeusz 36
 Mickiewicz Adam 142, 164, 194
 Mieszkowski Tadeusz 79
 Międzyrzecki Artur 72
 Miłosz Czesław 10, 15, 28, 36
 Miłoszowa Janina 10
 Minois George 8–9
 Misiołek Edmund 89
 Mitzner Piotr 118, 207
 Mniszek Helena 155
 Mniszkówna Helena zob. Mniszek Helena
 Mokranowska Zdzisława 37, 117, 180
 Morawińska Agnieszka 29, 164
 Musik Krystyna, Wojtynek zob. Wojtynek-Musik Krystyna
 Musil Robert 20
- N**
 Nałkowska Zofia 111
 Napierski Stefan 47
 Nasiłowska Anna 9
 Nawarecki Aleksander 7, 115, 139, 180, 183
 Nietzsche Friedrich 64–65, 106, 172
- O**
 Odojewski Włodzimierz 36
 Okopień-Sławińska Aleksandra 163
 Okulicz-Kozaryn Radosław 90
 Olejniczak Józef 9
 Olizarowski Tomasz August 32
 Opacki Ireneusz 95–97, 115, 139, 183
 Opacki Józef 161
 Opalski Józef 75
- P**
 Pachciarek Paweł 79
 Papieska Agnieszka 13, 204

- Papieski Robert 13, 204
Pascal Blaise 107
Pasternak Borys Leonidowicz 28
Paszek Jerzy 75
Pater Walter 123
Pawelec Joanna, Dembińska zob. Dembińska-Pawelec Joanna
Pawlikowska-Jasnorzewska Maria (z Kossaków) 189
Peyrol René 134, 139
Philippe Charles-Louis 158
Pichois Claude 60, 132
Piviński Leon 91
Platon (właśc. Arystokles) 8, 59
Podraza-Kwiatkowska Maria 119
Poręba Marcin 62
Poulet Georges 192–193
Poznański Wiktor 132
Protagoras z Abdery (Prōtagóras) 149
Proust Marcel 21, 138–140
Przybylski Ryszard 24, 27, 49, 57–58, 70, 97, 120–121, 138, 173
- Rena zob. Jeleńska Renata
Reykowski Janusz 88
Rimbaud Arthur Jean 15–16, 28, 48, 65–66, 71–72, 98–99, 119, 147
Ritz German 28, 57, 81–82, 102–103
Rohoziński Julian 16, 67, 110, 125, 144
Rosińska Zofia 62
Roszkowska Kinga, Wiśniewska zob. Wiśniewska-Roszkowska Kinga
Rotherth Stanisław 132
Rousseau Jean-Jacques 95
Roy-Rytardowa Helena 132
Rudnicki Adolf 111
Ruskin John 58
Rymkiewicz Jarosław Marek 116
Rytard Jerzy Mieczysław (właśc. Mieczysław Kozłowski) 65–66, 132, 139, 184
Rytardowa Helena, Roy zob. Roy-Rytardowa Helena
- Samozwaniec Magdalena (właśc. Magdalena z Kossaków Starzewska, 2v. Niewidowska) 155
Sandauer Artur 28
Schopenhauer Arthur 92, 146, 149, 151–153
Schumann Robert Alexander 64
Scott Walter 32
Shakespeare William 32
Siciński Andrzej 169
Siemek Andrzej 29
Sienkiewicz Henryk 87, 90, 101, 133, 147–148, 155
Sławek Tadeusz 7
Sławińska Aleksandra, Okopień zob. Okopień-Sławińska Aleksandra
Sławiński Janusz 75
Słonimski Antoni 32, 36, 189
Słowacki Juliusz 32, 36, 86, 91, 113, 122, 127, 181
s.n. zob. Napierski Stefan
Sobolewska Anna 20
Speina Jerzy 131
Staff Leopold 121
Stendhal (właśc. Marie Henri Beyle) 60
Sterne Laurence 131
Swift Jonathan 50
Szcucka Zofia, Kossak zob. Kossak-Szcucka Zofia
Szymanowska Zofia 188
Szymanowski Karol 32, 143, 166, 188
Szymański Mikołaj 8
Szymborska Wisława 14
- Taranienko Zbigniew 37
Tatarkiewicz Anna 163
Teresa z Ávila zob. Teresa od Jezusa, św. 24, 200
Termińska Kamilla 66, 98
Thackeray William Makepeace 50
Tołstoj Lew 23–24, 28, 150, 152
Tomaszewski Tadeusz 88
Toporow Władimir 164
Trybuś Krzysztof 9

- Tuan Yi-Fu 29, 164
Turgieniew Iwan Siergiejewicz 150, 152
Tuwim Julian 50, 66, 96–97, 189
Tyszecka-Grygorowicz Elżbieta 64, 75
- U
Uńiłowski Zbigniew 111
- V
Vincenz Stanisław (właśc. Stanisław de Vincenz) 36, 132
- W
Wagner Richard 152
Wagner Wilhelm Richard zob. Wagner Richard
Wajda Andrzej 166
Wallis Mieczysław 172, 181
Walser Martin 88–89
Ważyk Adam 197
Werwes Hryhorij 36
Węgrzyniakowa Anna 115
Wiegandt Ewa 75
Wierzyński Kazimierz 32, 39, 50, 189
Wilde Oscar 28, 48, 58–59, 65, 70, 87, 90, 99, 106
Winckelmann Johan Joachim 59
- Wiśniewska-Roszkowska Kinga 9
Witkiewicz Stanisław Ignacy (Witkacy) 70, 75–78, 82
Wojnar Ignacy 121
Wojtynek-Musik Krystyna 71
Wójcik Tomasz 113, 122
Wundt Wilhelm Maximilian 152
Wyka Kazimierz 10, 53, 56, 110, 128–129
- Z
Zadura Bohdan 180
Zagajewski Adam 14
Zajęc Stanisław 9
Zakrzewski Grzegorz 184
Zakrzewski Józef 184
Zawada Andrzej 13, 65, 166
Zaworska Hanna 138
Zioka zob. Szymanowska Zofia
- Ż
Żabski Tadeusz 101
Żeleński Tadeusz 155
Żeromski Stefan 36, 66, 119, 139
Żyłko Bogusław 164

Zdzisława Mokranowska

Youth and old age Studies on the works of Jarosław Iwaszkiewicz

S u m m a r y

The subject of description and interpretation contained in the book entitled *Młodość i starość...* [*Youth and old age...*] are the selected works that belong to the early and late works of Jarosław Iwaszkiewicz. This youthful prose, already a little bit forgotten and not analyzed by the scholars as often as the mature works of the author of *Panny z Wilka* [*The Young Girls of Wilko*], occupies more place in the monograph. The works of the Old-Poet (prose and lyric) are the subject of the second part of the book. The entire text is joined not only by the author as a person, but mostly by the theme of youth and old age, the problem of memories, death and passing of time. The relations between the themes, artistic form, contents concerning philosophy and outlook on the world of the early works and those from the writer's later life period are interestingly revealed in this aspect. The fact of the author's permanent need of constant search for the language, 'style' for the new sensations seems interesting; he expressed his care about it in his youthful prose, whereas in the old age he again wants to come off victorious from this creative task. It is easy to notice, during careful reading, how the old age goes hand in hand with the youth; how these phases of life determine each other in the background of the artistic works. The attempt to look at the intertextual entanglement of Iwaszkiewicz's works sets new interpretational directions in the book for the prose which is so representative of the literature, not only Polish but also foreign, of the past century.

The analysis covers among others such works as: *Wieczór u Abdona* [*Evening at Abdon's*], *Zenobia. Palmura*, early novels of Iwaszkiewicz: *Hilary, syn buchaltera* [*Hilary, son of a bookkeeper*], *Księżyc wschodzi* [*The moon rises*] and *Pejzaże sentymentalne* [*Sentimental landscapes*] which were not appreciated by the literature specialists. The poetic prose and the elegiac lyric from the last years of Jarosław Iwaszkiewicz's life (*Mapa pogody* [*Weather Map*], *Ogrody* [*Gardens*], *Sérénité*) is the subject of analysis that reveals human fears, the need to assess life outcome, reflections on dying, eschatological themes at the verge of nothingness. In the perspective of the interpretational studies of the writer's earlier and late prose that were undertaken in here, its internal, artistic homogeneity reveals itself clearly.

Здислава Мокрановска

Молодость и старость Исследование творчества Ярослава Ивашкевича

Резюме

Предметом описания и интерпретации книги под названием *Молодость и старость...* являются избранные произведения, относящиеся к раннему и позднему творчеству Ярослава Ивашкевича. Эта юношеская проза, немного уже забытая и не анализируемая исследователями, также часто, как зрелое творчество автора *Барышень из Волчинок*, занимает в монографии больше места. Произведения Старого-Поэта (прозаические и лирические) являются темой второй части книги. Всю книгу в целом объединяет не только лицо автора, но, прежде всего, мотив молодости и старости, проблематика воспоминаний, смерти и уходящего времени. Интересно в данном аспекте раскрывается взаимосвязь между темами, художественной формой, философскими и мировоззренческими идеями ранних произведений и относящихся к позднему периоду жизни писателя. Интересным кажется факт не меняющейся потребности автора в постоянном поиске языка «стиля» для новых впечатлений; озабоченность этим он выражал в юношеской прозе, а в старости он снова пробует выйти победителем, выполняя это творческое задание. Несложно заметить, внимательно читая книгу, как старость протягивает руку молодости; как эти этапы жизни, в плане художественного творчества, взаимно обуславливаются. Попытка взглянуть на интеллектуальные связи произведений Ивашкевича открывает в книге новые направления интерпретации прозы так репрезентативной для, не только польской, но и заграничной литературы прошлого столетия.

Аналізу были подданы, в частности, такие произведения, как: *Вечер у Абдона*, *Зенобия*, *Пальмура*, ранние повести Ивашкевича: *Гилярий, сын бухгалтера*, *Луна восходит* и недооцененные критиками *Сентиментальные пейзажи*. Лирическая проза и элегическая лирика последних лет жизни (*Карта погоды*, *Огороды*, *Sérénité*) Ярослава Ивашкевича является объектом анализа, который раскрывает свойственные людям страхи, необходимость в подведении итогов жизни, рефлексии над умиранием, эсхатологические размышления на пороге небытия. В перспективе начатого здесь интерпретационного исследования ранней и поздней прозы писателя, отчетливо обнаруживается её внутренняя, художественная однородность.

Redaktor: Barbara Malska

Projektant okładki: Zenon Dyrszka

Redaktor techniczny: Małgorzata Pleśniar

Korektor: Agnieszka Plutecka

Copyright © 2009 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1837-0

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 13,75. Ark. wyd. 13,5. Przekazano do łamania we wrześniu 2008 r. Podpisano do druku w kwietniu 2009 r. Papier offset. kl. III, 90 g

Cena 22 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

